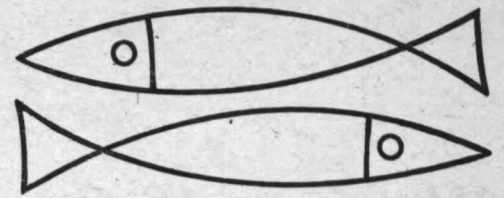

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar
adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

God schaamt Zich niet . . .

God schaamt er Zich niet voor de God van Abraham, Isaac en Jacob genoemd te worden en van allen die Hij in Zijn verbond tot kinderen heeft aangenomen.

Het is niet beneden Zijn „waardigheid”.

Wij mensen hebben het al gauw met onze waardigheid te kwaad.

Hoe makkelijk matigen wij ons het recht aan op een ander neer te zien.

De één is uit wat betere stand, de ander heeft meer geld, de derde meer verstand; wanneer iemand, die volgens onze maatstaven het recht heeft zich meer te voelen dan een ander, zich in de omgang als een gewoon mens-kind 'gedraagt, dan zeggen wij al gauw dat hij toch zo „eenvoudig” is.

Zo gaat het onder gewone stervelingen.

De bijbel leert in onze tekst dat God anders is.

Hij acht het niet beneden Zijn waardigheid omgang te hebben met doodgewone mensen.

Hij wil Zijn Naam aan hen verbinden en hun God genoemd worden.

God is zo „eenvoudig” dat Hij met Abraham omging als met een vriend.

En Abraham was naar zijn eigen getuigen toch niet meer dan stof en as.

Nog rijker dan in het leven van Abraham is dit geopenbaard in de Here Jezus Christus. Die in Zijn verschijning in de wereld zo eenvoudig was, dat het eigenlijk beneden de stand van rijken en edelen was zich met Hem in te laten.

Er is over dat „verbond met Abraham Zijn vriend” heel wat gestreden onder de kinderen van God. Verstaan we de rijkdom daarvan nu wel?

De almachtige God verbindt Zijn Naam aan het leven van allen die door de doop in dit verbond zijn ingelijfd.

Maar dan heeft God daarmee toch wel een groot risico genomen.

Heeft Hij Zich nooit voor die kinderen op aarde moeten schamen?

De bijbel is een eerlijk boek. Hadden wij die bijbel moeten schrijven dan hadden wij het anders gedaan. Die donkere bladzijden waarop soms heel uitvoerig de zonden van Abraham, Jacob, David en vele anderen beschreven staan, hadden wij om de praat van de mensen maar weggelaten. Maar God doet dit niet, want Hij heeft niets voor ons te verbergen.

Mensen die altijd met voorliefde praten over slechte dingen in het leven van mensen van de kerk, vertellen ons daarom geen nieuws. Wij hebben dat al lang van God geleerd uit de bijbel en uit ons eigen leven.

Maar we weten ook dat God die zonden in het leven van Zijn kinderen niet goedkeurt en daarom ook streng straft.

Daarvan wisten Jacob en David mee te praten.

Maar waarom staat er dan toch dat God Zich voor hen niet schaamt?

De bijbel leert ons op de uitkomst van het leven der mensen te letten.

Er waren in het leven van de aartsvaders veel zonden, maar ze zijn daarmee bij hun hemelse Vader terecht gekomen en in het geloof gestorven in groot verlangen naar een beter, naar het hemelse vaderland.

Daarom schaamt God Zich niet voor hen hun God genaamd te worden.

Hij schaamt er Zich niet voor zondaren die in geloof tot Hem komen aan te nemen.

In het kruis van Jezus Christus heeft Hij klaar en duidelijk laten zien dat Hij als de God der genade wil bekend staan, ja, dat dit Zijn hoogste roem is.

Daarom zijn de woorden van onze tekst geen vrijbrief voor de zonde, maar een oproep tot geloof.

En tot een leven uit geloof, waarin wij ons voor die hemelse Vader niet schamen, zodat Zijn Naam door ons niet te schande wordt.

„Daarom
schaamt God Zich
voor hen niet
hun God
te heten”

Hebr. 11 : 16c

Wat is wetticisme niet en wat is het wel?

Nogmaals de rand

Verleden maal hebben we onze aandacht gegeven aan het voorschrift van Lev. 19:9 „Wanneer gij de oogst van uw land binnenhaalt, zult gij de rand van uw veld niet geheel afmaaien...”. We hebben toen ook gezien, dat de latere joodse uitleggers dat voorschrift kennelijk te vaag vonden en dat zij in hun kommentaar hebben vastgelegd, dat men één zestigste van zijn land en dus van zijn oogst voor de armen moest reserveren.

Dat „verbeterde” voorschrift bespaarde het volk één „heilige moeite”. Men behoefde zich nu niet meer te stellen voor het aangezicht van de HERE om vervolgens de armen van de omgeving in de ogen te zien. Neen, 't eindbedrag was nu bekend. De som behoefde niet meer gemaakt te worden. Men kon zich nu houden aan een vast getal.

En daar komen wij nu aan de weet wat wetticisme eigenlijk is. Het is bepaald niet een nauwkeurig overwegen van wat de HERE van ons eist. Het is ook niet de vaste wil om het gehele leven in zijn dienst te stellen tot in de verste uitlopers. Was dat bij ons allemaal maar veel méér het geval! Neen, het heeft te maken met een algehele omkering van de wet van God. Die wet is niet meer de onderwijzing van de HERE die wij gelovig horen, maar ze is geworden een apparaat in onze handen waarmee wij ons veilig stellen tegenover de HERE. Gehoorzaamheid... een middel om Gods heil te bemachtigen. En daarbij blijft — hoe kan het anders — het hart voor de HERE gesloten.

We worden om dat duidelijke beeld nog eens te herhalen de belastingbetalers, die korrekt het gevraagde éérs invullen en dan betalen... niet om ons aan onze overheden te geven, maar om van hen af te zijn. Zo loopt er een weg van het voorschrift van die oude uitleggers door de eeuwen heen. Op die weg staat als een hoogte- en dieptepunt de aflaat-handel die we kennen uit Luther's geschiedenis. Weer vroegen de mensen om het eindbedrag. Ze wilden hun belasting betalen om van God af te zijn. Ze hadden er heus veel voor over. Maar... wat ze afkochten, dat was in feite de overgave van hun hart en leven aan de HERE! Deze afschuwe-

Kerkelijk Leven

lijke omkering van de wet, dat nemen van de wet in onze eigen hand om zo God te bemachtigen terwijl ons hart voor Hem gesloten blijft... dat is de kern van het wetticisme.

De tégenpool van het wetticisme

Het wetticisme is koud en dood. Dat is zijn tegenpool eigenlijk ook. Je zou kunnen denken aan de Noord- en de Zuidpool van onze aarde. Tégenpolen, maar even dood en even koud! Laat ik voor de duidelijkheid verwijzen naar het bekende verband tussen de boom en de vruchten zoals ons dat in Matth. 7:16-20 wordt voorgehouden. Het wetticisme stelt zich de hopeloze taak goede vruchten voort te brengen aan een boom die dood is. Zijn tegenpool maakt zich bezorgd om de boom zonder evenwel van vruchten te willen weten! Ik denk aan de mensen, die in de prediking het „evangelie” willen horen maar die het direkt „wettisch” vinden als de lijn wordt doorgetrokken naar hun konkrete levensvoering, naar hun wandel en handel, naar hun geldbeheer, naar hun zorg voor de naaste. Zij achten dat eigenlijk „ongeestelijk” en vinden dat zulke zaken in de preek en op het huisbezoek niet thuis horen, al geven ze toe, dat wij toch „ergens” (dat beroemde misselijke modewoord) in al onze levensverbanden God moeten dienen. Ergens wel, maar maak het nooit „hard”!

Op die manier wordt nog altijd ontzettend veel van het leven aan de HERE onttrokken en wordt zijn Woord nog steeds maar al te vaak gezien als een mooie rose wolk, die boven ons bestaat zweeft maar die in dat bestaan niet landen kan.

Wat is nu de ellende? Dat pool en tegenpool elkaar zo akelig goed in leven houden. Een wet-ticist roept uit, dat die vaagheid van de tegenpartij nooit Gods bedoeling kan zijn en dat de HERE in konkréto gediend wil zijn. Zeer wáár. Maar... alleen als kritiek op de andere kant. Niet als zelfverdediging! Zo waarschuwt ook de man die zijn beurs er buiten

Pastorale notities

In sterfhuis en bij begrafenissen

Gewoonlijk wordt bij begrafenissen de predikant uitgenodigd om in het sterfhuis tot de familieleden een woord van vertroosting te spreken, om daarna op de begraafplaats een korte toespraak te houden of enkele woorden uit de Schrift voor te lezen.

In zulke situaties betone zich de ambtsdrager bij alle droefheid evangeliedienaar. Hij behoeft geen mensen zalig te verklaren en geen mensen te veroordelen, maar hij mag Gods Woord laten spreken. Dat woord, dat getuigt van Gods Vaderlijke goedheid en barmhartigheid aan ons en onze kinderen bewezen. Dat het daarom ook zo'n grote zonde is, als we die genade in ons leven miskennen.

Bij begrafenissen moeten we niet zozeer over onze gestorvenen, maar veel meer over de Here spreken, over wat Hij gedaan heeft in het leven van hem of haar, die van ons werd weggenomen. En dan is er heel veel te vermelden van de goedertierenheden en weldadigheden van de Here. Dan behoeven we geen mensen te prijzen of te verheerlijken, maar dan prijzen we onze

genadige God en Vader in Jezus Christus, onze Heer.

Sterft er dan een godvrezende moeder, dan mogen we gedenken wat de Here ons in die moeder geschonken had; hoe de Here haar getrouw had gemaakt in het belijden van zijn Naam en hoe de Here haar ootmoedig voor zijn aangezicht had leren wandelen. Dan wordt er geen brave, edele, hoogstaande, voorbeeldige moeder verheerlijkt, maar Gods verkiezende liefde, schuldvergevende genade en opmerkelijke trouw in het leven van een zondig mens groot gemaakt.

Was onze gestorvene geen duidelijk leesbare brief van Christus, dan is er nog zoveel te meer reden om over hem of haar te zwijgen en slechts te spreken over onze levende Heer in de hemel, die eenmaal in de wereld is gekomen, niet om mensen te verderven, maar om ze te behouden.

Als de overledene in ongeloof en onverschilligheid tegenover de Here leefde, komt men er zo gemakkelijk toe om over dit erge te zwijgen en de nagedachtenis maar zo goed mogelijk te houden. Dat men in dagen van rouw en droefheid elkaar de waarheid onthoudt en onwerkelijke troost biedt, is een verleidelijk kwaad, dat iedere evangeliedienaar in sterfhuisen en bij begrafenissen bedreigt. Ook dan beseffe een dienaar van Christus zijn verantwoordelijkheid.

B. Telder, Bilthoven

wil houden met kracht tegen het gevaar van het wetticisme, dat de dienst van God in uiterlijkheden laat verlopen. Al weer zeer waar. Maar weer alleen als kritiek op de tegenpartij en niet als zelfverdediging! De „vrucht-zonder-boom” vecht de eeuwen door tegen de „boom-zonder-vrucht” en ze vegeteren beide op de fout van de ander. Ze hebben elkaar nodig om de eigen naaktheid te bedekken. „Feindliche Brüder” noemen de Duitsers dat.

En de satan vertoont zich daarbij als de duistere jongleur die de balletjes van het ene uiterste naar het andere werpt. Telkens weer worden we uitgenodigd te kiezen tussen twee dwaalwegen. Ze zijn elkaars tegengestelde en daarom denken we dat er toch wel één goed zal zijn.

De goede keus

Als we dan toch willen kiezen, laten we dan kiezen tussen de farizeeër van Lukas 18:9-14 en de bekeerde tollenaar Zacheus van Luk. 19:1-10.

Het merkwaardige is, dat ze allebei konkrete getallen noemen: De farizeeër vast twee maal per week en geeft tienden van al zijn inkomsten, terwijl Zacheus de helft

van zijn bezit aan de armen zal geven en viervoudige vergoeding belooft van wat hij heeft afgeperst. Toch ging de farizeeër naar huis zonder gerechtaardigd te zijn, terwijl Zacheus het evangelie van de redding van zijn huis mocht horen.

De farizeeër gebruikte zijn getallen om zich tegenover de strenge eis van de HERE te beveiligen en daarbij gebruikte hij zijn naaste als een donkere achtergrond voor het licht van zijn eigen voortreffelijkheid. Daarom ging hij leeg naar huis.

Zacheus ontdekte zijn getallen op de weg waarop hij door de genade van Christus was gebracht, op de weg van de overgave aan de HERE. Daarom „gebruikte” hij zijn naasten ook niet meer maar gaf zich ook aan hen over. Dáár hebben wij het verschil tussen de echte dienst van de HERE en het wetticisme. Het zit hem niet in de konkretiteit en in de getallen. De vraag is alleen: Waar komen die getallen vandaan? Worden ze ontdekt in het licht van Gods genade... dan is het goed. Worden ze uit Gods handen gerukt om het leven tegen zijn eisen te garanderen, dan is de wet omgekeerd en dan wordt God de grote buitenstaander tegen wie men zich be-

veiligen moet. De boom is dood, het hart gesloten.

U moet eraan denken ... Zachheus is niet „los” verkrijgbaar. Maakt u hem los uit het verband van Christus' genade en maakt u zijn leven tot een navolgenswaardig ideaal, dan eindigt u ... bij de farizeeër van het vorige hoofdstuk! De genade van God in Zachheus' leven, dat is juist het eigenlijke licht en de eigenlijke kracht. We kunnen slechts handelen in het licht van die genade. En men kan ons slechts oproepen tot handelen „met beroep op de barmhartigheden Gods” (Rom. 12:1). U moet geen wetticist zijn. Maar u moet vanuit Gods genade toch wel de konkrete getallen ontdekken. En u mag niet achteroverslaan als uw beurs in het gesprek betrokken wordt.

Boas kende het voorschrift van één zestigste niet ... gelukkig niet! Anders was Ruth misschien wel „te laat” gekomen. Maar hij heeft voor Gods oog een konkreet getal volgemaakt, al heeft hij het bepaald niet angstvallig becijferd. Kies niet uit twee dwaasheden. Het wetticisme is 'n kwaad. Niet om het konkreet en niet om 't getal. Maar omdat zijn konkretiseringen en getallen aan God worden ont-nomen en in mensenhand gesteld. Niet omdat het eerbied heeft voor de dienst van God, maar omdat het in een radikale oneerbiedigheid die dienst vervormt tot een apparaat waarmee God „onschadelijk” wordt gemaakt ... althans zo denkt de mens het.

De boom en de vruchten — dat is de waarheid.

B. GOUDZWAARD — OEGSTGEEST

Christen zijn - Rentmeester zijn

(2 - slot)

■ Verlossing

Er is dus zonde in het economisch leven werkzaam, zonde in de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Maar juist omdat daarin sprake is van zonde, is er ook in datzelfde economische leven een boodschap van het evangelie, van de verlossende kracht van Jezus Christus.

Christus namelijk is voor ons *het Antwoord* geworden. Wij falen in ons gebruik van sexualiteit, van macht, van geld, van arbeid, en zijn aan het echte antwoord niet toegekomen. Maar Christus is Woord en Antwoord tegelijk. In Zijn kruis liggen ook sporen van verzoening en genezing naar het economische leven toe. In de Hebreeënbrief wordt Hij de goede rentmeester genoemd. Hij heeft alles volbracht, ook de antwoord-wet van God voor het economische leven. Mensen, die de macht tot eten doel in zichzelf maken, verslaven eraan en kunnen er niet meer van los komen. Mensen, die alleen leven om zich sexueel te kunnen uitleven, kunnen er niet meer van los komen. Ze gaan onder die krachten door en worden er slaven van. Macht, geld, sexualiteit, kunnen wegen zijn, waarlangs afgoden mensen en samenlevingen in de greep krijgen. Maar hiertegenover staat de boodschap van het kruis. Christus heeft alle machten aan Zijn kruis genageld; ook de demon van de machtswellust, ook de demon van de mammon (Coll. 2:15). Daarin begint dan ook de bevrijding van ons economisch leven.

■ Levenstijl

Juist in een samenleving, die het zo zeer met het geld heeft gewaagd, worden wij geroepen een leesbare brief van Christus te zijn en zichtbaar te maken wat in het economische leven verlossing betekent.

Rijkdom is een mogelijkheid, die in de schepping aanwezig is en die daarom niet in zichzelf kwaad en zondig is. Luther schreef eens: „wanneer onze Here God goede snoeken en ook goede rijnwijn heeft willen scheppen, dan mag ik die ook wel eten en drinken. Maar rijkdom is wel de allerkleinste gave die God aan mensen geven kan. Daarom geeft onze Here God rijkdom ook alleen aan grote ezels die Hij verder niets geeft” (aangehaald bij Günter Fabiunke, Martin Luther als National-ökonom, Berlin 1963, blz. 147). Groot, is het niet?

Maar dat betekent nog niet, dat het terrein van omgang met goederen en van goederen bezitten zonder risico zou zijn. Er ligt in de Bijbel een duidelijke waarschuwing tegen rijkdom besloten. Maar die waarschuwing gaat dan niet zozeer tegen het hebben van goederen als

zodanig, maar tegen de drang bij onszelf om rijk(er) te willen worden: Om daarin een stuk vastheid te vinden, vanwaaruit we denken het geluk te kunnen veroveren in dit leven.

Zo spreekt Jezus ook waarschuwend over het „verzamelen” van schatten op deze aarde — een actieve bezigheid dus. En Paulus merkt in zijn brief aan Timotheüs op: „Zij die rijk willen worden, vallen in veel verzoeken” (1 Tim. 6:9). U voelt waar het accent ligt.

Luther zag scherp de beperkte betekenis voor het menselijk geluk van het hebben van veel goederen. Het is helemaal niet zo dat ze als vanzelf het geluk naar je toebrengen. En het bezit van veel goederen kan ook schaden. Dat wordt onder meer duidelijk, wanneer we het *tijds*-aspect van het consumeren in onze beschouwing betrekken. Elk goed, dat je wilt hebben, moet je kopen en dat kost een stukje tijd. Je moet het onderhouden en vervangen wanneer het weer op is. Dat kost tijd; en hoe meer goederen we aanschaffen, hoe minder tijd we dan over hebben voor onze medemens. Want tijd is niet minder schaars dan goederen. Het is in onze materiële-rijke samenleving zelfs het meest schaarse dat bestaat. Een bijbels woord, dat voor elke economie betekenis heeft, is dan ook het woord „genoeg”. Als je voedsel hebt en onderdak en kleding, dan moet dat genoeg zijn. Streven, jagen naar méér, is bijbels gesproken niet „wijs”.

Het woord „genoeg” staat tegenover „altijd meer”. Op een gegeven ogenblik moeten we kunnen zeggen: „Ik zou niet rijker willen worden dan ik nu ben, want het zou mij en mijn naaste kunnen schaden”.

Naast het element van het „*genoeg hebben*” is het tweede element in een bijbelse economische levensstijl de aanvaarding van de *sjaloom van God*.

De Thora geeft bijv. een duidelijke veroordeling van de idee, dat het geluk zou afhangen van onze arbeidsprestaties en ons inkomensniveau. God geeft Zijn rust, Zijn sjaloom of geluk als een genadegave. Eerst geeft Hij de sabbathdag en het sabbathjaar — „Gedenk de sabbathdag dat gij die heiligt” — en dan verwacht Hij, dat pas in het kader van *Zijn rust wij* tot werken komen. Zo sterft bij ons de jacht om het geluk te bereiken; want het geluk ligt niet in het verlengde van onze eigen prestaties. Het geluk is ten diepste steeds een zaak van vertrouwen in de Heer, Die ons leven omvangt en Die voor ons zorgt. Dat is de wortel van een bijbelse, economische levensstijl. Dat haalt een ontspannenheid binnen in de manier waarop wij met goederen en tijd omgaan. Een ontspannenheid waar anderen verbaasd naar kunnen kijken.

■ Openheid naar de naaste

Een derde element in een bijbelse, economische levensstijl is dat van de *openheid* van ons bezit naar de naaste.

In het oude Israël liet de boer zijn akker voor een deel onafgemaaid, omdat hij wist, dat het voor de naaste bestemd was. Dat was een opengaan van een stuk van zijn bezit naar de dienst aan de medemens. De Israëliet nam de Leviëten en de vreemdelingen mee, wanneer hij feest ging vieren in Jeruzalem.

Die openheid naar de naaste ontbreekt teveel in ons rijke westerse leven. Wij proberen vaak alles voor onszelf te houden en het als exclusief het onze te zien. Maar de Bijbel zet ons op het spoor, dat we moeten leren elkaar te *dienen* met goederen.

Als iemand een bungalow of een caravan heeft en die maar een paar weken in het jaar gebruikt, dan vergt de openheid naar de naaste, dat we zulke dingen ook mee ter beschikking stellen aan anderen.

Waarom zouden we voor soortgelijke zaken niet een apart kolommetje in de kerkbode openen?

Onze samenlevingsstijl van vandaag is geworden, dat goederen mensen allereerst verdelen en hen tegen elkaar opjagen, zelfs tot een klassenstrijd toe. De Bijbel leert ons echter, dat goederen mensen met elkaar kunnen verbinden. Ze moeten schakels *tussen* mensen kunnen zijn.

En het is duidelijk, dat dat ook onze aankoopstijl van goederen raakt: het kan heel wijs zijn wat duurder te kopen, wanneer we weten door die aankoop aan onze naaste, dichtbij of veraf (wereldwinkel-koffie), goed te doen.

In onze omgangsstijl met tijd en goederen is er vaak nog te weinig van de bevrijding van Christus te merken — een bevrijding, die zou moeten uitkomen in het *genoeg* willen hebben, in het aanvaarden van de *sjaloom* van God, in de *openheid* naar de naaste. Maar in onze westerse arbeidspatronen lijkt die verlossing van het economische leven soms nog méér absent te zijn.

■ Arbeid

De meeste mensen zeggen: „Arbeid doe je om aan geld en vrije tijd te komen, want daardoor word je gelukkig”. Maar om daartoe zo vlug mogelijk te komen, moeten we des te gejaagder werken. Het gevolg is dan ook geweest, dat de arbeid in onze economische orde zo is inge-

richt, en zó met machines wordt gecombineerd, dat de arbeid zelf nauwelijks meer ruimte geeft aan wat samen als menswaardige arbeid toe komt. Arbeid waarin ze iets van zichzelf kwijt kunnen. Mensen zijn geschapen naar het beeld van een God, Die iets van Zichzelf ver raadde in de manier waarop Hij een wereld maakte. Dat mogen mensen óók verlangen: dat ze iets van zichzelf terugzien in datgene wat ze maken. Dat ze er iets eigens aan mee kunnen geven. Daartoe hoort ook de techniek dienstbaar te zijn.

Maar bij ons wordt veel betaalde arbeid overwoekerd door haast. En bovendien is uit de arbeid vaak elk element van creativiteit, van zelf medescheppend bezig zijn, ge-elimineerd, weggehaald, omdat de financiële uitkomst van de arbeid het enige is wat in de westerse gelukshorizon lijkt te tellen.

Een bevrijde samenleving gaat anders met arbeid en techniek om. Omdat het mensen zijn, die werken, mogen zij ook werk hebben, dat hen ligt en dat aansluit op hun mogelijkheden. Veel ouders hebben nog de neiging om ten aanzien van hun kinderen teveel nog als maatstaf te nemen, dat ze later een beroep moeten kunnen krijgen, waarin ze het financieel goed hebben. Soms tegen de aanleg van de kinderen in. Dat is een gevaarlijke bezigheid. Aanleg van kinderen is iets dat er door de Schepper is ingelegd, en dát moet tot ontplooiing kunnen komen. Wanneer we vertrouwen op de Heer zal Hij ook zorgen, dat het kind tot zijn of haar bestemming komt.

■ Zorg voor de omgeving

Een bijbelse levensstijl sluit niet alleen een „bevrijde” omgang met goederen, tijd en arbeid in, maar ook met de ons gegeven natuur. We mogen er wel eens over nadenken of we sommige goederen uit een oogpunt van respect voor de schepping, die de Heer gemaakt heeft, wel moeten kopen (bijv. wegwerpflesjes) of dat het beter is zulke dingen niet te gebruiken. Er zijn energievretende apparaten, die we vaak beter missen kunnen. Rentmeesterschap heeft ook iets te maken met de manier waarop wij door ons economisch handelen direct of indirect beslag leggen op frisse lucht, zuiver water, en op het leven van planten, dieren en medemensen. Dus maar liever geen ozonvernietigende spuitbuscultuur!

■ Vrijgevigheid

„Het is zaliger te geven dan te ontvangen”, heeft Jezus gezegd. „Zalig” wil zeggen: tot je bestemming komen, en daarin ook geluk vinden. Dat woord gaat in tegen alle zogenaamde wereldse wijsheid; daarin is immers krijgen altijd beter dan weggeven. Toch is hiermee iets wezenlijks van elke bijbelse omgang met tijd en goederen gezegd wat ook een illustratie vormt van de wezenlijke boodschap van bevrijding voor het economische leven. Als Christus onze Rijkdom is, dan kan onze rijkdom niet gevangen worden in de goederen waarmee we omgaan. Dan uit zich onze diepste rijkdom in een vrijgevigheid. Dan uit zich dat in een bezitten als niet-bezittende, omdat nu eenmaal in het bezitten ons geluk niet opgaat. Alleen al door dat weggeven; het laten merken aan anderen, dat je je niet eraan vastgeklampt hebt; daarin schuilt al een boodschap, al een leesbare brief naar een samenleving, die het alleen te doen is om wat we met elkaar aan „rijkdom” kunnen bijeen garen.

Geld, arbeid, tijd zijn er mede om weg te geven. Tijd is er om over te hebben voor God en je naaste. In de economie van het Koninkrijk moeten we daarvoor de nodige tijd *vrij maken*, die we moeten afwegen tegen veel tijdsinvesteringen, die in het licht van het Koninkrijk helemaal niet zo belangrijk zijn.

■ Samenvatting

Samenvattend zouden we kunnen zeggen, dat het geheim van rentmeesterschap dit is, dat al die elementen die hiervoor genoemd zijn — het element van het niet gebruiken ten einde toe het element van het genoég hebben; dat van de openheid naar de naaste; dat van het rusten in de sjaloom; dat van de zorg voor de natuur en, niet in de laatste plaats, dat van vrijgevigheid — dat al die elementen niet als een last ons leven neerdrücken, maar dat we dóór hebben dat hierin een *Thora* van onze Heer verscholen is. Een *Thora*, dat wil zeggen een onderwijzing over de weg, die we moeten gaan, opdat we daarop **HET GELUK** zullen vinden!

Een bijbelse economische levensstijl — dat is dus niet een zaak van zwarte hoeden, van versobering, van met een somber gezicht rondlopen. Het is een weg van bevrijding, van een aanstekelijk levensgeluk, dat zijn brón nu eens *niet* in het materiële heeft.

Zo kunnen we tekenen van Jezus Christus zijn in een materialistische tijd. Want Hij is immers onze Vrede, onze Sjaloom! Hij is de einder van het gehele economische leven, dat in Hem als de Heer van deze wereld zijn bestemming heeft.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

MEMENTO MORI

n.a.v. A. S. Ekelmans-v. Klaveren c.s.,
„Eerst geloven, dan zien”.
Benedictus, Hilversum. f 13,50.

In vroeger eeuwen liet men vaak een notarieel testament opmaken: „uyt overweeging van de zekerheid des doods en van de onzekere tijd en ure van dien”. Een Frans testament uit 1701 bevat de term: „overwegende de zwakheid van het menselijk leven, dat voorbijgaat als een schaduw, en dat niets zo zeker is als de dood en niets zo onzeker als de tijd van dien”. Gaat u nog wat verder in het verleden terug, dan ziet u hoe langer hoe meer dat de dood, evenals de geboorte, een hoekdeel van het leven vormde. Bach schreef zijn orgelkoraal „Alle Menschen müssen sterben” op een begeleiding, waarvan de ritmische figuren steeds de woorden memento mori, gedenk te sterven, spellen. In de middeleeuwen kende de kerk doodslieden. Men begroef zijn doden tussen de levende kerkgangers en was ermee vertrouwd. Zag men in zijn handlijnen niet duidelijk de letters M M van Memento Mori?

Merkwaardig. Onze welvaartstijd heeft zowel de kraamkamer als de sterfkamer naar het ziekenhuis verbannen. Geboorte en sterven „passen” niet in het kader van ons leven bij brood en spelen. Maar als we de Bijbel kennen weten we: dat ze erbij horen, bij ons leven. Dat we verstandiger doen als we naar een sterfhuis gaan dan naar een prethuis. En dat ons leven niet anders is dan een „gestadige dood” — een afsterven van de oude mens, een toegroeien naar het eigenlijke leven.

Dit boekje is uitgegeven om u vertrouwd te maken met het einde van elk mensenleven. Om de zin van uw leven te verstaan. Om de christelijke liefde te leren betrachten ten aanzien van de naaste, wanneer die daar het meest behoefte aan heeft.

—o—

Adriaan Valerius zong: „Gelukkig is hy die leert sterven d'wyl hy leeft end' sich tot God, ons aller erven, vroeg begeeft”. Nu, daarover

M. R. VAN DEN BERG — LEIDEN

JEREMIA

Geef Mij uw hart

Wanneer je het tekstverband en de achtergronden wel in rekening brengt, krijg je een heel ander beeld. Dan hoeft je niet te tornen aan het feit dat God offervoorschriften gaf in de woestijn. Natuurlijk gaf Hij toen zulke voorschriften. En natuurlijk waren die voor Israël ook belangrijk. En natuurlijk wilde Hij ook dat ze zouden worden nageleefd.

Maar als Israël in de dagen van Jeremia in de veronderstelling leeft dat het met de verhouding tot de HERE goed zit als die offervoorschriften maar gehouden worden, zonder dat er van een echte bekering in de levenswandel sprake is, dan zegt de HERE: De hele manier waarop jullie offeren,

kan Me geen lor schelen. Zulke voorschriften waarbij je rustig offerpraktijk en levenspraktijk van elkaar kunt scheiden, heb Ik nooit gegeven. Ik heb nooit gezegd, dat de verhouding tot Mij gebaseerd is op een stipte naleving van offervoorschriften. Integendeel. Alle wetten die Ik gaf, hebben slechts één centraal thema: Geef Mij uw hart.

En daar mankeerde het bij Israël aan (7 : 24).

Ge hebt nooit uw hart aan Mij willen geven. Daarom hebt ge nooit mijn wetten gehoorzaamd. Israël bracht wel offers. Het deed dat zelfs stipt en nauwkeurig volgens voorschrift. Maar dat is iets dat je kunt doen zonder dat het hart er wezenlijk bij betrokken is. Daar kun je je zelfs in beijveren, zodat iedereen je een serieuze en vrome kerel noemt, terwijl je je in werkelijkheid niets aan de HERE gelegen laat liggen.

Zo was het bij Israël. Waar het in de wet ten diepste om ging, had het nooit gedaan. Ook niet toen Jahweh zijn profeten stuurde, die een na de ander (7 : 25-27). Zij

gaat het zeldzame boekje, dat hierboven werd genoemd. Want alleen hij, die zelf geleerd heeft de tijdgeleijkheid van zijn aards bestaan te aanvaarden, kan anderen helpen.

Er is sinds enkele jaren enige openheid gekomen ten aanzien van de dood. Het taboe is doorbroken: u kunt op de beeldbuis een sterven meemaken, terwijl u verder snoept en drinkt. Met name Henk Mochel deed goed werk: geen sensatie maar een greep naar de vragen rondom de dood. Over het algemeen is de literatuur echter nog te zeer filosofisch, te zeer psychologisch en humanistisch van aard — dan dat de christen er baat, laat staan troost, bij vindt. Het bovengenoemde boekje is echter een gezonde klank; een stukje christelijke naastenliefde tot-de-dood. Ik hoop dat vele gezinnen het zich zullen aanschaffen: om vertrouwd te raken met de „doorgang tot het eeuwig leven”; om te leren „sterven d'wyl men leeft”. Want er zal geen gezin zijn, jong of oud, of het kan morgen met de dood in aanraking komen. Dan helpen uitvluchten niet om antwoorden te vinden op de vragen, waarmee u zou komen te zitten. „Wie de dood onder ogen durft te zien — leert ook te sterven bij het leven”, zegt een der schrijvers. „Het (boekje) draagt bij aan een goede levensinstelling”.

Het boekje „Eerst geloven, dan zien” is geboren uit de samenwerking van 5 schrijvers: een gewezen maatschappelijk werkster, een directrice van een verzorgingstehuis, een internist, een predikant en een bioloog-voorlichter. Elk heeft voor zijn deel een christelijke visie gegeven (gedragen door theoretisch inzicht, versterkt door ervaring) op de taak van ons christenmensen, om de naaste bij te staan op zijn laatste levensweg. De individuele visie garandeert een meerzijdige belichting, die soms enige tegenspraak toelaat; allen zijn echter uitgegaan van de Bijbel.

Dr A. J. H. Thiadens, bekend van het boek „Doodgaan is nog geen sterven”, geeft enkele fijne schetsen van wat een doodzieke ervaart en denkt. Zonder enige fantasie — alleen doorleefde realiteit.

Dr J. R. Poelman geeft een overzicht van wat zich aan ziek- en sterfbedden kan afspelen. Zijn kracht zit in het voorbereiden en begeleiden van een onherstelbare zieke. „Stervenshulp is eigenlijk levenshulp tijdens de laatste levensfase”. Hij schrijft over het hoe en wanneer mededelen van de waarheid. Daarbij onderscheidt hij (evenals dr E. Kübler-Ross in „Lessen voor levenden”) de reacties van de patiënt, die kunnen uiteenlopen van ontkenning, verzet en zeuren tot moedeloosheid en aanvaarding; waarbij de stadia dooreen kunnen lopen, verwisseld worden of overgeslagen, al naar het vermogen van de patiënt tot verwerking en aanvaarding van de realiteit. „Sterven is ook een kunst” zegt hij, „die geleerd moet worden in de periode van het ziek zijn”. Of eerder, zouden wij willen stellen.

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

hadden zich nooit ten aanzien van dit kernpunt bekeerd. Daarom kan de HERE in 7 : 28 van Israël zonder meer deze karakteristiek geven: Dit is het volk dat niet luistert naar de stem van Jahweh, zijn God, en dat zich zelfs niet door de oordelen van Jahweh op de goede weg laat brengen. Het is een door en door ongezeggelijk en hardnekkig volk. De oprechtheid is verdwenen en teloorgegaan uit hun mond.

Corruptie

Van dat laatste geeft Jer. 9 : 1-9 een navrante uitwerking. Er wordt daar nogal wat opgesomd. Echtsbrekers zijn het allemaal. Het is een trouweloze bende. Ze spannen

hun tong als een leugenboog. On eerlijkheid heerst in het land. Ze vervallen van kwaad tot erger. Mij willen ze niet kennen (vs. 2, 3). De hele samenleving, de omgang met elkaar, is verziekt. Dat is er nu geworden van de gemeenschap der heiligen. Want daarover gaat het hier: over broeders onder elkaar. Niet één broeder is te vertrouwen. Elke broeder is een aartsbedrieger (vs. 4). Ze groeten elkaar vriendelijk. Maar intussen belagen ze elkaar (vs. 8). Dat is het exacte tegenbeeld van wat de gemeenschap der heiligen volgens Ps. 133 zou moeten zijn. De gemeenschap der heiligen is hier tot een aanfluiting geworden. Zo door en door corrupt zijn de verhoudingen geworden, dat Jeremia het er zelf erg moeilijk mee heeft (vs. 1). Wist ik maar ergens ver weg in de woestijn een nachtverblijf voor reizigers. Dan maakte ik dat ik wegwam. Dan verliet ik mijn volk (vs. 2). Je kunt nog beter in de woestijn zitten dan in de kerk, zegt Jeremia.

Zr M. A. Karsemeyer schrijft over de rol van de verpleegster en die van de patiënt in het laatste bedrijf. De patiënt, die soms een genummerde onpersoonlijkheid moet spelen. Het ziekenhuispersoneel, de familie en de vrienden, die vaak voor hem denken en handelen. Een toestand van ontmenselijking, die nodig opgeruimd moest worden. Terecht schrijft ze, dat we de hartekreet van de patiënt dienen te verstaan: „ik wil er nog bij horen, ik leef nog, laat me niet in de steek!”. Ze wijst er op, dat de zorg voor de ernstige patiënt 168 werkuren per week betekent, en dat het personeel elk slechts 40 uur kan opbrengen; zodat een patiënt steeds met wisselende gezichten en personen te maken krijgt, hetgeen de contacten steeds vluchtiger, de eenzaamheid steeds groter maakt. Daarom pleit ze voor „thuis sterven” — maar dan met voldoende verpleegkundige hulp. Hetgeen voor ziekenfondsen altijd goedkoper zou uitkomen dan ziekenhuisopname.

Ds Jac. J. Rebel levert het slothoofdstuk „Sterven bij het leven — leven bij het sterven”. Volgens prof. dr K. J. Popma is deze bijdrage de belangrijkste. En inderdaad is hetgeen ds Rebel schrijft uiterst behartigenswaardig; niet alleen omdat hij het sterkst de Schrift laat spreken — ook omdat hij ons leert te „luisteren” naar de medemens in nood. „Het luistert nauw in een gesprek”, constateert hij. Hij kent „de liefde, die overvloedig moge zijn in helder inzicht en alle fijngevoeligheid om te onderscheiden waar het op aankomt”. Hij kent ook de „ontlediging”. Kostelijke zaken, die bij het Bijbellesen vaak worden overgeslagen.

Intussen komt ook hij (gelukkig) niet uit alle vragen. Enerzijds citeert hij bij voorbeeld Paulus: dat de dood onze laatste vijand is. Anderzijds citeert hij Mozart, die de dood „deze echte vriend van de mensen” noemde. Wij zouden hier niet graag een keuze tussen maken.

—o—

Niettemin is voor ons het sterkste hoofdstuk het vraaggesprek, dat Mw. A. S. Ekelmans-van Klaveren heeft gehad met een echtpaar. Dat echtpaar heeft enige jaren geleden twee grote zoons moeten afstaan — en is deze verliezen in het geloof te boven gekomen. Hier is geen theoretische bespiegeling meer mogelijk. Hier staat u bewogen en beschaamd te luisteren naar een stukje christelijke geloofsbelijdenis; meer nog: te kijken naar een stukje christelijke levenswandel. Wandelen uit geloof — niet uit aanschouwen. Wij moeten immers, in tegenstelling tot Thomas, „eerst geloven, dan zien”.

De ouders hebben bewilligd in een interview over het heengaan van hun twee kinderen. Ze deden dat, opdat zij u van dienst mochten zijn. Ze vertelden desgevraagd openhartig, hoe hun zoons en zij de kracht ontvingen — elke dag genoeg voor de beproevingen van elke dag — om Gods leiding dankbaar te aanvaarden.

U moet dat zelf maar lezen. U zult merken, dat geen twee sterfbedden gelijk zijn. Ook dat ziekenhuizen zeer uiteenlopend kunnen zijn in de behandeling van hun patiënten. Het ene behandelt u als een gewichtshoeveelheid vlees en been; het andere als een volkomen en veelzijdig mens. Het een lijkt op een fabriek — het andere biedt alle faciliteiten, opdat ziekte en sterven meegedragen kunnen worden door de naastbestaanden.

En u zult merken, hoe belangrijk het gebed der gezonden voor de zieke kan zijn. Hoe belangrijk het is te durven zeggen: ik zal voor je bidden. Een jongen zei: er zijn nu over 260 mensen, die voor mij bidden. Zei Jacobus niet, dat het gebed van ouderlingen een zieke kan genezen?

U zult ook merken, hoe belangrijk het voor opgroeiende kinderen is, als ze vroeg met leven-en-dood vertrouwd zijn gemaakt. Dat een dagelijks lezen van Gods Woord onze gezinnen opvoedt tot zaligheid. Dat de confrontatie met de tijdelijkheid van ons aardse bestaan alle taboe's opruimt en vervangt door openheid.

Ook zult u merken, dat kinderen Gods bereid worden gemaakt, om Gods leiding te aanvaarden, wanneer dat het einde betekent. Oude mensen spraken wel van „stervensgenade”. Ze bedoelden dat de Heere in zijn grote genade voor ons de angel van de dood wegneemt. Dat bedoelde ook Franciscus van Assisi, toen hij de dood zijn „zuster” noemde. Hij dichtte dat laatste couplet van zijn „Zonnelied” pas vlak voor zijn sterven: toen hij zich met Gods leiding had verzoend.

En ten laatste zult u, hoop ik, bemerken dat er nog gezonde, echt christelijke gezinnen bestaan — in deze rotte en ondergaande wereld. Kostbare bouwstenen in de kerke Christi. Zichtbare bewijzen van Gods werk aan onze harten. Want na het geloven wordt ons ook het zien vergund.

De „zaak-ds Telder”

Ten gevolge van het verschijnen van het maandblad *Saamhorig* — de verschijning die we *van harte toejuichen* — is in de pers van onze „binnenverbandse” broeders weer druk geschreven over de „ketterij” van ds Telder.

Niet om polemiek uit te lokken, maar om de nuchtere werkelijkheid en waarheid in het licht te plaatsen wil ik hier iets over zeggen.

Zoals men — misschien! — zal weten is ds Telder voor een aantal jaren aangevallen in verband met een paar zinnen uit een boek van hem die handelen over de toestand van de gelovigen tussen hun dood en de jongste dag.

Zijn „zaak” werd op een classicale vergadering en een particuliere synode behandeld. Door beide werd ds Telder veroordeeld. Op de laatste op grond van een zéér omvangrijk en zeer geleerd rapport.

Ten aanzien van deze „zaak-ds Telder” wil ik de volgende opmerkingen maken.

1e. Het gevoel van ds Telder werd niet algemeen aanvaard. In Opbouw schreven o.a. prof. Jager, prof. Popma, ondergetekende e.a. daartegen — ik mag wel zeggen in een broederlijke discussie.

2e. Door de classis en de particuliere synode die ds Telder veroordeelden is hij nooit „gehoord”. Precies als de „synodale” kerkelijke vergaderingen dat deden in de jaren veertig, hebben t.a.v. ds Telder ook de „vrijgemaakte” kerkelijke vergaderingen een aangeklaagde „onverhoord” veroordeeld.

3e. Door ds Telder werd zijn bewuste opvatting nooit in prediking of onderwijs naar voren gebracht. Hij beschouwde die als een particulier gevoelens waaromtrent discussie mogelijk en gewenst was, maar die men niet als een „godelijke waarheid” moest verkondigd worden. Hij handelde in dit opzicht precies zo als indertijd de bekende ds J. van Andel. Die geloofde dat Christus tweemaal zou weerkomen, tussen welke komsten er het duizendjarig rijk zou zijn. Ook hij schreef erover, maar „preekte” en „leerde” het niet. De Afscheiden Kerken maakten ds Van Andel praeses van de synode en curator van de Theologische School!

4e. Als men dat ds Telder gevraagd had, broederlijk en zonder wantrouwen, zou hij volgaarne toegezegd hebben niet meer over deze kwestie te spreken. Hij heeft het trouwens voor zover ik weet niet meer gedaan!

5e. Toen het „vonnis” over de Telder was geveld — het heeft geen enkele rol gespeeld bij de scheuring in de kerk van Breda! — heeft ds Telder een Verklaring van Gevoelen aan de kerken rond gezonden. Ik zal die nu hier opnemen:

Verantwoording

Nu de Particuliere Synode van het Zuiden onze kerken haar uitspraken heeft gepubliceerd inzake enkele bezwaarschriften, die bij haar ingekomen waren van de zijde van de kerkeraden der Gereformeerde kerken te Bedum, Hoozevee en 's-Hertogenbosch, en die de uitgave van mijn boek „Sterven... en dan?” betreffen, hebben de kerk van Breda en de zusterkerken recht op de volgende verklaring mijnerzijds:

1e. Dat ik van harte de Drie Formulieren van Enigheid onderschrijf als accoord van kerkelijke gemeenschap.

2e. Dat ik nog altijd sta voor de handtekening door mij eenmaal gesteld onder het Ondertekeningsformulier voor de Dienaren des Woords in deze zin, dat alle artikelen en stukken der leer in de Belijdenis, de Catechismus en de Leerregels van Dordrecht, door mij geacht worden in alles met Gods Woord overeenkomend te zijn, en dat ik deze leer nog altijd voorsta en tegen geen enkel stuk van de leer bedenkingen heb.

3e. Dat ik ook geen bedenkingen heb tegen wat de Catechismus naar Gods Woord in Antw. 57 bedoelt uit te spreken, te weten:

dat er een voortbestaan is na de dood;

dat deze dood Gods kinderen niet kan scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Here;

dat naar de woorden van Pred. 12:7 bij het sterven van de mens het stof wederkeert tot de aarde, zoals het geweest is, en de geest wederkeert tot God, die hem geschonken heeft;

dat zij deswege bij hun sterven hun geest in Gods handen mogen aanbevelen en aan de Here Jezus, die een Heer is van levenden en doden, mogen toevertrouwen;

dat van de gelovigen, ook als zij gestorven zijn, geldt dat hun leven met Christus verborgen is in God;

dat de gestorvenen niet eerst nog een zielereiniging moeten ondergaan in een zogenaamd vagevuur, en:

dat allen, die in de graven zijn, de stem van de Zoon des mensen zullen horen, en dan zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben tot de opstanding ten leven, wie het kwame gedaan hebben tot de opstanding ten oordeel.

Dit alles is rechtstreeks op Gods Woord gegrond en wordt door mij van harte geloofd, geleerd en beleden.

4e. Dat mijn boek „Sterven... en dan?” in hoofdzaak gericht is tegen de leeruitspraak van de Generale Synode der Gereformeerde Kerken van 1942 aangaande de onsterfelijkheid der ziel. Maar aan de theologie van deze leeruitspraak is, evenmin als aan de andere toen gedane leeruitspraken, geen enkele ambtsdrager in onze vrijgemaakte kerken gebonden.

5e. Dat het naar het oordeel tot de libertas profetandi in onze kerken behoort, bedenkingen te mogen hebben tegen de wijze, waarop onze vaders als kinderen van hun tijd, bepaalde leringen onder woorden hebben gebracht. Zo ben ik van gevoelen, dat zij de leer en de troost van de wederopstanding des vleses meer Schriftgetrouw hadden kunnen weergeven dan met name in de eerste zinsnede van Antw. 57 der H. Cat. geschiedt. Het is voor ieder duidelijk en van meerdere kanten ook in onze kerken uitgesproken, dat die vaders vanuit een onbijbelse anthropologie spreken van de ziel, die afgescheiden van het lichaam, dus lichaamloos, tot Christus als Hoofd van de ziel zou worden opgenomen, om later weer met het opstandingslichaam verenigd te worden.

Daardoor wordt de gedachte gevoed:

dat wel het lichaam, maar niet de ziel aan de dood onderworpen zou zijn, wat in strijd is met de Schrift, die leert dat we als ganse mens aan de dood onderworpen zijn, en:

dat wel het lichaam uit de doden zal opstaan, maar niet de ziel, die immers niet aan de dood onderworpen zou zijn geweest, wat evenmin in overeenstemming met de Schrift geacht kan worden, omdat deze leert, dat we als ganse mens uit de doden zullen opstaan.

6e. Dat het uitspreken en publiceren van deze bedenkingen naar mijn oordeel geen grond biedt om mij te beschuldigen van ontrouw ten aanzien van het Ondertekeningsformulier. Dit formulier toch verlangt van de Dienaren des Woords de erkenning, dat alle artikelen en stukken der leer, in de belijdenisgeschriften begrepen, in alles met Gods Woord overeenkomen. Dit „in alles” legt de ondertekenaars niet vast op elke uitdrukking, tenzij, zeggingswijze, bewijsvoering of uitleg van Schriftplaatsen, waarin de belijdenis zich uitspreekt, wil men niet tot confessionarisme vervallen.

De ondertekenaars hebben zich dan ook niet verplicht, om bij het ontdekken en constateren van minder gelukkige formuleringen en onjuistheden en niet verantwoorde tekstverklaring, deze stuk voor stuk in de weg van gravamina op de kerkelijke tafel te brengen. Zo is het dan ook in onze kerken tot op vandaag toe nooit verstaan en toegepast.

7e. Tenslotte wil ik er op wijzen, dat buiten Antw.

57 van de H. Cat. in de drie Formulieren van Enigheid nergens een bepaalde tussentoestandsleer wordt voorgestaan, laat staan als geloofsartikel of kerkelijk dogma tot uitdrukking wordt gebracht; dat op geen enkele plaats in de heilige Schrift met even zoveel woorden gezegd wordt ten aanzien van de gestorven gelovigen „dat hun ziel na dit leven van stonde aan tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden”; dat hetgeen in theologische verhandelingen of stichtelijke lectuur inzake het voortbestaan van gestorven gelovigen wordt beweerd, zoals „dat ze nu reeds de hemelse zaligheid genieten”, „nu reeds de hemelse blijdschap smaken”, „nu reeds als „zielen” juichen voor Gods troon” verder gaat en meer zegt, dan in Antw. 57 van de H. Cat. staat uitgesproken, en zeker niet als kerkelijke confessie gelden mag. Tegenover alle pogingen om op een of andere wijze, hetzij met vermeende Schriftuurlijke argumenten, hetzij in de weg van theologische redeneringen, de „onsterfelijkheid der ziel” als kerkelijke leer te handhaven, herinner ik aan wat dr H. Bavinck in zijn „Gereformeerde Dogmatiek” (IV, 656) heeft neergeschreven: „de Schrift maakt er nooit met even zoveel woorden gewag van; zij kondigt haar nooit als een Goddelijke openbaring af en stelt haar nergens op den voorgrond; en nog veel minder stelt zij ooit enige poging in het werk, om hare waarheid te betogen of deze tegenover hare tegensprekers te handhaven”.

B. Telder

—o—

Deze „verantwoording” schreef ds Telder nadat hij door de particuliere synode van het Zuiden was veroordeeld. En hij zond deze verantwoording toe aan alle kerken.

Als men dit alles overweegt komt de vraag op: moet een man die dit alles van harte verklaart veroordeeld worden door een synode? Zijn we tot de synodale handelingen uit de jaren veertig teruggekeerd? En nu spreek ik er niet eens van dat ds Telder een herder van de gemeente is geweest van zeldzame trouw en toewijding.

Ik wil in dit verband wijzen op een prachtig boekje van ds Telder dat veel te weinig aandacht heeft gekregen. Het heet „Noodzakelijke Wetenschap”. Onder deze titel staat: „Wie de HERE is en hoe wij Hem dienen mogen” — „Leerboekje tot onderwijzing in de christelijke godsdienst met aanwijzing voor de lesbespreking ten dienste van catecheet en docent en als leidraad voor gespreks- en bijbelkringen”. Het volgt de gang van de Heidelbergse Catechismus. Het is m.i. een voortreffelijk boekje. Geschreven in eenvoudige taal. „Vroom” in de beste zin van het woord. Iedere catecheet die er geen kennis van neemt doet zichzelf schade! In Les 21 over de „Wederopstanding des vleses” leest men daarin onder het kopje: „De troost der wederopstanding” het volgende: „Zij die in de Here sterven mogen verzekerd zijn, dat ook de dood hen niet zal kunnen scheiden van Gods liefde in Christus Jezus. Al zijn ze dan in het graf bij de doden, ook dan is hun leven „met Christus” verborgen in God. Geborgen in de almacht van Gods liefde in Christus mogen ze, ook bij het ingaan van de dood, meer dan overwinnaar zijn en wachten op de wederkomst van hun Heer.” En daarbij wordt dan o.a. afgewezen de griekse leer van de onsterfelijkheid der ziel (alleen de gelovigen zullen onsterfelijkheid „aandoen” (1 Kor. 15:51). En de „Koning der Koningen en de Here der Heren „heeft” alleen onsterfelijkheid (1 Tim. 6:16) -C.V.); voorts de roomse leer van het vagevuur en de doperse leer van de zielelaap.

Men mag het dan niet in alles met ds Telder eens zijn, de vraag blijft: is deze man iemand, die Jezus Christus niet in zijn kerk als ambtsdrager dulden wil? Op deze vraag antwoord ik van ganser harte: *neen*.

P.S. In het artikel van de vorige week stond een zinstorende drukfout. Er staat in het begin: „de regeringen van de staten achter het ijzeren gordijn” dat moet zijn „de zegeningen van de staten achter het ijzeren gordijn.”

Van de Zending

Op bezoek in de kampong (Soemba-Borneo 99)

Gastvrij is de Soembanees en hij zal met veel woorden zijn bezoekers hartelijk welkom heten. Het contact is niet moeilijk. Er is altijd wat te praten en tijd speelt geen rol.

Het samen gebruiken van een maaltijd mag je niet afslaan. Het wordt je niet eens gevraagd, het spreekt vanzelf en de kip is gauw geslacht, de rijst is spoedig bereid.

En als je dan niet bij een van je broeders komt, dan kan het gebeuren dat enkele veren van de kip in de kap van het huis gestoken worden en er straks ook een hapje rijst verhuist naar de nok van het huis. De marapoe krijgt óók zijn deel en die veren zijn daarvan een bewijs. Vindt U het een kleine gave? Nee toch? De marapoe krijgt toch als eerste de geur van het bereide? En eerst daarna eten de anderen. Nee, hij ontvangt — in de ogen van de Soembanees — alle eer. Hij mag tevreden zijn.

Zou dat zón niet gebeuren dan kan hij boos worden en je merkt dat soms veel later als ziekte de veestapel teistert of in je gezin komt. Het 'offer' lijkt voor ons — westerlingen — een premie, een afkoopsom, om een rustig en voorspoedig leven te hebben. Maar dat is het voor de Soembanees niet. Hij 'gelooft' dat hij deze traditie in stand moet houden en op goede voet moet blijven met zijn voorvaderen (marapoe). Zij zijn immers machtig?

In het gesprek komt naar voren, dat de christenen hun heil zoeken bij de HERE, Schepper van hemel en aarde. Er is er maar één, die alles regeert, Hij wil ook de Soembanees tot Zich trekken. Hij is de Al-machtige, bij Hem vergeleken zijn alle marapoes niets waard. Luister toch naar Zijn boodschap! Vanzelfsprekend is hiermede een gesprek van enkele uren weergegeven. Dat alles kan slechts heel eenvoudig en rustig verteld worden. De gastheer echter luistert, beleefd en mis-

schien wel bedoeld en er zijn zelfs andere luisteraars bijgekomen.

En hij vraagt nadere uitleg aan zijn bezoeker. Hoe is dat dan wel en hoe merk ik dat? Wat moet ik dan doen om die gróte Marapoe van U, van de blanke mensen te vereren? De vertelling gaat verder, de boodschap wordt gebracht. En eindelijk komt de grote vraag: maar kunt U dan de verzekering geven, dat als wij Uw Heer gaan dienen, dat er dan nooit meer hongersnood komt? Zal er dan altijd voorspoed zijn voor ons en onze kinderen? Zullen onze tuinen grotere opbrengsten geven dan tot nu toe? En hebben we bij het baden in de rivier dan ook een beveiliging voor de krokodillen? Waar het op neer komt is: worden we er beter van? en is dat zeker? Want als dat niet zo is, waarom zullen we dan de marapoe, die in onze kampong al van oude tijden offers ontvangt en die ook ons huis bezoekt, vergeten of inruilen tegen de Uwe?

Dit is één van de grote moeilijkheden, waarvoor de predikers van het Evangelie op Soemba staan. Hoe het hart van de Soembanees te raken? Hoe hem te onderwijzen, zodat hij er iets van leert verstaan dat er geen vergelijking mogelijk is van de 'wereldgeesten' met onze Vader, in de hemelen.

Dat kan niet in één bezoek. Dat kunnen ook mensen niet van zichzelf. Dat kan enkel de Geest, die harten opent. En Hij gebruikt de dienst van mensen daarvoor. En dat is in de situatie op Soemba dan — naar wij geloven — de dienst van de goeroe's. Zij toch zijn stamgenoten, mede-kampongbewoners. Zij hebben eenzelfde huidskleur en kunnen hun landgenoten 'in hun eigen taal' vertellen van Gods grote werken. Zij zijn daar, in dat donkere land, samen met de gemeenten als een licht op een kandelaar. Door woord en daad. En zij ontvangen onderwijs, om uit-de-Schriften het brood des levens uit te delen. Dáárop zijn alle cursussen gericht. Parai Puluhamu: plaats van de goede boodschap.

Bid voor deze evangelisten, dat zij bekwaam zijn om het rijke evangelie te

mensen die hem kenden, tuinen die hij heeft helpen bewerken. Ze zal leven zoals zij jarenlang gewend waren. En zo fantaseert ze verder met haar jeugd-idealen.

De ontuchtering komt en de schrijfster verpakt die (onnodig) in conflicten met Joost. Voor een deel beleef je die als echt mee, voor een ander deel geef je vele scenes met hun wereldse romantiek graag cadeau. Ze zijn ook niet alle even wezenlijk in het verhaal en soms duidelijk opgesmukt om pikant te zijn. Omdat het leven van hen beiden niet gedragen wordt door een christelijk geloof, is de tekening veelal inhoudloos. Waar is de aansluiting aan het geloof, dat de grootouders naar Soemba dreef en hen sterkte in de uitvoering van hun taak, die onder zoveel zwaarder omstandigheden volbracht moest worden?

Als uiteindelijk Joost en Grit elkaar vinden, is dat niet vanwege het luisteren naar het Woord Gods; het is wel ietwat godsdienstig verpakt, maar het is niet beschreven als genade van de HERE. Een tweede motief is dat van de onderlinge verhouding van de Nederlanders, die ze op Soemba ontmoeten. Een kleine gemeenschap, gezinnen van mensen die in dienst van de zending zijn uitgezonden: predikanten, een landbouwdeskundige, een econoom, een bouwtechnicus en een wegenbouwer. Een groep, die verspreid over het eiland, elkaar toch regelmatig ontmoet. Dat bij

ONS VAKANTIEREISPLAN 1977

Chr. jongerenreizen

OOSTENRIJK

Onze vakantieboerderij staat in het mooie bergdorpje Schwarzenberg, in de provincie Vorarlberg, omringd door vele bossen. Door onze 20-jarige ervaring weten we, dat er veel animo is voor onze jongerenreizen. Daarom gaan we dit jaar nog meer reizen organiseren.

De boerderij biedt ons volop comfort (slaapvertrekken met bedden, douche's (warm en koud water), toiletten met wasbakken. Bij de prijs is alles inbegrepen: verzekering, bustochten, enz.

De data zijn als volgt:

30 juni t/m	9 juli 1977	f 450,-
11 juli t/m	22 juli 1977 (12 dgn)	f 540,-
25 juli t/m	5 aug. 1977 — —	f 540,-
8 aug. t/m	17 aug. 1977	f 450,-
22 aug. t/m	31 aug. 1977	f 450,-

Folders op aanvraag.

Aanmelden kampleider: J. Wijnsma,
p/a Grieneui 26, Nijkerk (Fr.)
post Metslauwier, telefoon 05192-293

brengen, om daar rusteloos mee voort te gaan. Bidt ook dat het Koninkrijk van onze Heer dáár come en dat Hijzelf Zich spoedig openbare aan de hele wereld.

Kerknieuws

Beroepen te Arnhem: Ds Z. G. van Oene te Zwolle.

Haren (Gron.) — Hierbij lichten we enkele punten uit de notulen van de

gekombineerde kerkeraadsvergadering met de Chr. Geref. kerkeraad van Groningen, gehouden op maandag 1 november 1976:

A. Drs Steenbergen deelt mee, dat het chr. geref. kerkeraadsbesluit, dat werd genomen om ds Visse tot de bediening van de sakramenten toe te laten, niet aan de persoon, maar aan de functie verbonden is.

B. Tijdens het gesprek over de contacten in de Noordelijke Regio wordt opgemerkt, dat al 4 van de 7 kerken plaatselijk contact hebben. De Chr. geref. zijn met de „Tehuisgemeente" formeel nog steeds in gesprek.

C. In verband met de opleiding tot predikant wordt in Chr. Geref. kring het streven naar een eigen opleiding betreurd en gezien als iets, dat afstand schept. Br. Faber meent, dat de voorstanders van een eigen opleiding niet representatief zijn voor de buitenverbandse kerken en zegt, dat de Landelijke Vergadering nog steeds achter het Apeldoorn-advies stond.

D. Met betrekking tot kanselruil en gezamenlijke diensten wordt algemeen gedacht, dat de kanselruil gewoon moet doorgaan. Van Chr. Geref. zijde wordt gezegd, dat de kanselruil niet gebonden was aan de persoon van ds Visse en wordt daarom voorgesteld om met de bij ons voorgaande predikanten van een gemeente waar reeds goede contacten zijn, te ruilen. Wat eventuele gezamenlijke diensten betreft wordt voorgesteld deze door beide kerkeraden tezamen te beleggen en dan voor de beide diensten op een zondag. Br. Boonstra stelt voor, dat de plaatselijke ambtsdragers uit beide kerken dan dienst zullen doen. Drs Steenbergen reageert hierop positief en zegt, dat er van de kans van de kerkenorde geen bezwaren zijn, omdat deze niet in deze situatie voorziet.

's-Gravenhage — In de middagdienst van 9 januari is ds J. W. Verhey, predikant bij de Geref. Kerk te 's-Gravenhage, voor de laatste maal voorgegaan als predikant in actieve dienst. Aan ds Verhey, die onlangs 65 jaar werd, is op zijn verzoek m.i.v. 1 jan. jl. emeritaat verleend. Ds Verhey stelde er prijs op dat dit afscheid plaats zou vinden in

M. DE JONGE — DEN HAAG

Vlammen aan de horizon (2)

De reisgids over Soemba. We zouden die samen ter hand nemen.

Ik moet beginnen met te zeggen, dat slechts een deel van het boek als zodanig kan dienen. Beslist niet het hele boek. De schrijfster heeft nl. in een gezellig, vlotte vertelling drie motieven verweven en het gaat om slechts om die éne, waarin land en volk een plaats hebben. We moeten de andere twee op de koop toenemen.

Het eerste motief handelt over Joost en Grit. Hij is landbouwdeskundige en is enkele jaren op Soemba bezig geweest, als ontwikkelingswerker. Tijdens een verlof in Nederland ontmoet hij de kleindochter van een oud-zending en vraagt haar met hem een tweede term te maken. Zij is bijzonder verbonden aan haar grootvader en diens werk op Soemba van jaren her. Wat heeft pake daar veel over verteld! Soemba leeft voor Grit zó, dat ze dáárom trouwt met Joost en beiden reizen af naar de nieuwe bestemming. Ze stelt zich er heel veel van voor. Het huis van de grootouders,

een gewone dienst en tot de kring van de plaatselijke gemeente beperkt werd. Ds Verhey diende aanvankelijk de Vrij Evangelische Gemeente te Heerde en te 's-Gravenhage, ging in 1947 met een deel van zijn gemeente over tot de Geref. belijdenis — de Geref. Evang. Gemeente, die in de loop van 1947 zich voegde in het verband van de vrijgem. Geref. Kerken. Daarna was hij predikant bij de vrijgem. Geref. Kerken te 's-Gravenhage-O. en Middelburg en sedert 10 febr. 1952 bij de vrijgem. Geref. Kerk te 's-Gravenhage-Loosduinen, die op 1 nov. 1975 fuseerde met de vrijgem. Geref. Kerk van 's-Gravenhage-Z.W. tot de vrijgem. Geref. Kerk te 's-Gravenhage.

In afwijking van eerdere berichten kan nu gelukkig worden meegedeeld dat de Here de wegen zo heeft geleid dat naar verwachting ds J. D. Janse, thans nog verbonden aan de vrijgem. Geref. Kerk te Haarlemmermeer-Oostzijde, op zondag 30 januari a.s. in de middagdienst bij de vrijgem. Geref. Kerk te 's-Gravenhage zijn intrede zal kunnen doen. Hij hoopt met zijn gezin — met medewerking van de Chr. Geref. kerkeraad — voorlopig intrek te nemen in het adres: Laan van Meerdervoort 655, 's-Gravenhage. Bevestiging hoopt te zijn ds C. A. Versluis van Ermelo-Voorthuizen.

Hengelo (Ov.) — Overgenomen uit „Tolle Lege”, orgaan van de Geref. Kerk (b.v.) d.d. 18-12-76 — *Het gesprek van de Kerkeraad met de jeugd.* De oudere jeugdvereniging heeft aan het begin van dit jaar aan alle leden van onze gemeente een stencil uitgedeeld. De aanleiding hiervoor was dat er problemen naar voren kwamen n.a.v. een bijbelstudie over Efeziërs. Dit zijn problemen ten aanzien van het beleven van het geloof. In hun eigen vergaderingen hebben zij dit besproken, maar zij wilden dit graag met de gemeente op de wijckringen bespreken. Dit is gebeurd. Eventuele veranderingen zijn in een viertal punten op dat stencil vastgelegd. De kerkeraad was van mening deze zaak af te ronden in een gesprek met de jeugd. Het gesprek had niet de bedoeling om afspraken te maken en veranderingen aan te brengen, maar om naar elkaar te luisteren en de problemen aan te horen voor een beter begrip voor elkaar. Zo verliep ook de bespreking en hieronder volgt een kort verslag van dit gesprek:

De jeugd heeft het gevoel dat de gemeentelieden als los zand aan elkaar hangen. De gemeente moet net een gezin zijn. Gevoeld wordt dat te weinig dingen echt samen beleefd worden.

— De ware gemeenschap bestaat niet uit het mens-mens-contact, maar uit een relatie via de Heere.

Er zijn al veel dingen die we samen doen: Woorddiensten, kerstfeestviering, avondmaalviering, wijckringen, gemeentevondens enz.

Ter bevordering van het onderlinge contact zou het wenselijk zijn om na de ochtenddienst met elkaar koffie te drinken en over de preek te praten.

— Dit is nu niet uitvoerbaar, als we een andere vergadergelegenheid hebben misschien wel.

Om meer aandacht te houden werd het wenselijk geacht wat meer variatie in de eredienst aan te brengen (votum, belijdenis).

— De hoofdzaak is dat we samenzijn onder Gods Woord en Gods aanwezigheid beleven. Gaan we wel met de juiste instelling naar de eredienst, bereiden we er ons wel op voor? Zonder een eigen predikant is dit praktisch niet uitvoerbaar.

Is het niet beter dat bij bepaalde gelegenheden (b.v. ernstige ziekte) een ouderling bidt tijdens de eredienst, omdat die beter op de hoogte is met de situatie?

— Ook weer een praktisch probleem. Wel is mogelijk dat aan het begin van de dienst een ouderling dit de gemeente meedeelt, waarna door de predikant een voorbede plaats vindt.

Om meer opgewekt te worden om aan de avondmaalstafel aan te gaan is een korte preek vooraf wenselijk.

— Dit is al enige keren gebeurt, maar ook hier zijn we afhankelijk van de predikant of hij dit doen wil.

Zou orgelspel tijdens het communiceren de blijheid niet wat kunnen vergroten? — Dit is nu moeilijk uitvoerbaar.

Is het voor de jeugd niet wenselijk dat er bijv. 1 keer per maand een jeugddienst wordt gehouden, die gericht is op de jeugd? Dit hoeft niet i.p.v. een kerkdienst maar dit kan ook op een avond door de week worden gehouden. — Is zoiets nog nodig naast de catechisatie en jeugdverenigingen? Toch niet

leiding geven op verenigingen en het bestuderen van de bijbel:

- wat is leiding geven
- een methode voor bijbelstudie
- een studieschets over Amos 3-5
- lijst met studiemateriaal

Te bestellen voor **slechts f 3,-** (franco toezending) t.n.v. G.L.J.C., Jan van Nassaustraet 5, Genemuiden. Bankrelatie A.B.N. te Genemuiden. Rek.no. 59.89.20.005 met vermelding „Jongeren rond de bijbel”.

zulke diensten als bij de hervormde en synodale kerken? De huidige preken zijn zeer goed te begrijpen en de kerkeraad ziet niet de noodzaak om daarnaast nog jeugddiensten te houden.

De jeugdvereniging zou wel eens graag met een wijckring willen vergaderen om elkaars mening te leren kennen.

— Hiertegen zal geen enkele wijckring bezwaar (mogen) maken.

Door bovenstaand gesprek is er wel wat meer begrip voor elkaar gekomen. Tegen de wensen van de jeugd, m.u.v. de jeugddienst heeft de kerkeraad weinig bezwaren. Echter de meeste kunnen om praktische redenen niet vervuld worden.

Rektifikatie — In het nummer van 17 december 1976 is in de gegevens van de kerk van Den Helder een fout gesloten. Het telefoonnummer van de praeses A. P. van Baal is niet: 177709, maar: 17709.

PLAATS UW FAMILIEBERICHTEN IN DIT BLAD!

ONS VAKANTIEREISPLAN 1977

Chr. reizen voor alleenstaanden

OOSTENRIJK

Ook gaan we reizen voor alleenstaanden (t/m 50 jaar) organiseren, in voor- en naseizoenen.

Verblijfplaats: Schwarzenberg, in het Vorarlgebergte, omringd door vele bossen. Boerderij met douche's en toiletten.

De reis gaat per touringcar, 's morgens vroeg weg, 's avonds op de plaats van bestemming.

Bij de prijs is een extra verzekering inbegrepen o.a. tegen diefstal en ziekenhuiskosten.

De data zijn als volgt:

13 juni t/m 24 juni 1977 (12 dgn)	f 525,-
9 sept. t/m 20 sept. 1977 (12 dgn)	f 525,-

Folders op aanvraag.

Aanmelden kampeider: J. Wijnsma,
p/a Grieneuwe 26, Nijkerk (Fr.)
post Metslauwier, telefoon 05192-293

RUIM HUIS

met voor- en achtertuin, voorzien van C.V., T.V. en Telefoon te huur als

VAKANTIEWONING

in Dalfsen a/d Vecht (Ov.).

Van 25 juni t/m 6 augustus.

De omgeving is zeer bosrijk, en een verwarmd zwembad aanwezig.

Er is slaapgelegenheid voor 5 pers., meer is mogelijk.

Inl. fam. L. W. Mol, Eschstraat 19, Dalfsen, tel. 05293-1783.

Drukkerij »Steenbergen«

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukkerwerk
ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

**STICHTING
VERENIGDE
UITVAARTFONDSEN
IN NEDERLAND**

ONZE STICHTING MAAKT GEEN WINST

Ze is een Stichting, welke de gemeenschap wil dienen en het algemeen belang bij haar maatschappelijk streven als uitgangspunt neemt.

Een zestig jaar ervaring stelt haar in staat u een compleet pakket verzekeringen aan te bieden, met als sterkste troef haar lage premies, die gedurende de gehele looptijd onveranderd blijven.

Tevens verzorgt zij begrafenissen (ook voor nietverzekerden).

Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot haar kantoor Enschede, Haaksbergerstraat 231 hoek Getfertsingel, telefoon 053-31 95 35 - 32 36 93.

Kantooruren 8.30-12.30 - 13.30-17.00 uur.